

Лискович О.В.

**АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ МЕТОДИКИ ФОРМИРОВАНИЯ ПРЕДМЕТНОЙ
И ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ
ОСНОВНОЙ ШКОЛЫ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ФИЗИКИ**

Актуальность проблемы, освещенной в статье, обусловлена необходимостью формирования образованной личности, способной к творческой деятельности во всех сферах человеческой жизни. Одним из средств реализации данной задачи является внедрение компетентного подхода в обучении, что предполагает формирование у учащихся ключевых, междисциплинарных и предметных компетентностей. В данной статье рассматривается методика формирования предметных компетентностей на уроках физики в тесной взаимосвязи с информационно-коммуникационной компетентностью, на конкретных примерах раскрыта роль информационно-коммуникационной компетентности в формировании предметных компетентностей, представлены результаты анкетирования школьников по владению навыками работы с информацией, которая используется на уроках физики.

Ключевые слова: информационно-коммуникационная компетентность, предметная (физическая) компетентность, виды информации, источники информации.

Liskovich O.V.

**AKTUALNI SUPPLY PROCEDURES FORMUVANNYA PREDMETNOЇ TA-INFORMATSIYNO
KOMUNIKATSIYNOЇ KOMPETENTNOSTI UCHNIV OSNOVNOЇ SCHOOL, PROTSESI
VIVCHENNYA FIZIKI**

Relevance problems highlighted in the article, due to the necessity of forming an educated person capable of creative activity in all spheres of human life. One means of implementing this task is the implementation of the competency approach to learning that involves the formation of students' key, interdisciplinary and subject competencies. This paper focuses on methods of forming the subject competencies on physics lessons, on concrete examples determined the role of information and communication competence in forming meaningful competencies, present the results the survey of students on the skills of the information used in content of teaching physics.

Key words: information and communication competence, substantive (physical) competence, the types of information, sources.

УДК 821:371.32:37.025

Манохіна І.В.

**ЗАСТОСУВАННЯ ПРИЙОМІВ ЕЙДОТЕХНІКИ
ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ АСОЦІАТИВНО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ
НА УРОКАХ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

У статті розглядається коло питань, що пов'язані зі сприйняттям та аналізом художнього тексту через суб'єкт-суб'єктне навчання, яке спирається на прийоми ейдетики. Саме вони дозволяють візуалізувати образний простір того чи іншого явища.

Ключові слова: асоціативно-образне мислення, образність слова, візуальний образ, ейдос, методи і прийоми ейдетики, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, образно-сміслова презентація.

Так уже влаштована душа людини, що озивається кришталево-дзвінкою струною, ніби квітка до сонця, до всього прекрасного – високого, шляхетного, чистого. Й чим далі меншає його у нашому житті, урбанізованому світі, тим усе більше зростає бажання відтворити, зберегти його навколо себе. Як? Голосом, гончарним кругом, нитками на полотні, пензлем, і звичайно ж, словом! Саме воно є ключем, за допомогою якого можна

ввійти в храм літератури, де на священному вівтарі свою гідну посаду займає Творець – Автор. Різноманітні сюжети, багатогранні герої, заплутані долі, життєві колізії, духовні іспити, творчі пошуки, лабіринти символів, культурологічних алюзій – усе це підвладно його всевидячому окові, але є таким загадковим і містичним для читача. Щоб проникнути в авторський задум, розкрити таємниці буття літературних героїв, розкодувати сюжетно-композиційні ходи, потрібен Посередник, роль якого може й повинен взяти на себе вчитель, усвідомлюючи факт відповідальності за спільну з учнями творчість й інтерпретацію художнього тексту. Тому закономірно, що перевага на уроках світової літератури надається наступним завданням:

- розвитку творчих здібностей дітей через асоціативно-образне мислення;
- індивідуалізації продуктивної мисленнєвої діяльності, що відступає від жорстких алгоритмів і стереотипів;
- діалоговій взаємодії між учасниками навчального процесу;
- формуванню здатності висловлювати самостійні судження;
- створенню системи форм і прийомів роботи, що допоможуть навчити мові спілкування з художнім твором за рахунок видобування символічних смислів;
- розбудові механізму самовизначення особистості, самореалізації у просторі культури.

Саме вони допомагають учителю реалізувати формулу продуктивного уроку: “Творчість автора + творчість школяра + творчість учителя = урок як новий твір мистецтва”.

Цим підходом може бути обумовлений вибір педагогічної проблеми: **“Застосування прийомів ейдотехніки як засобу розвитку асоціативно-образного мислення на уроках світової літератури”**. Ейдетику психологи нового напрямку називають учення про суб’єктивні наочні образи, що певний час зберігаються в свідомості дитини навіть після того, як картина чи предмет зникли з поля зору. Грецьке слово “ейдос” має багатогранний зміст: “образ, ідея, картина”; “ейдон” – “бачу” [9, с.12-33]. Саме здатність виокремлювати наочні образи з реальності художнього тексту, “одягаючи” їх в емоційну-чуттєву мислеформу лежить в основі розвитку творчої особистості і викликає інтерес у педагогів та психологів.

Образність слова людина осягає через космос образних асоціацій, окремі планети якого лежать у сфері візуальній, слуховій, тактильній, одоральній та інших. Занурити дитину у світ словесної гармонії, вивести на орбіту цього космосу за допомогою відповідних методів і прийомів, які розвивають асоціативно-образне мислення і є завданням учителя-предметника. Учень повинен не просто сумлінно прочитати і правильно пояснити зміст художнього твору, а й глибоко проникнути в його суть, отримавши можливість вичленити додаткові символічні чи алегоричні смисли. Проникнення в літературу можливо тільки через священне коло образу. Згідно з М.Бахтінім, “світ насичений образами” [5, с.464], розпредметити його неможливо, як і перекласти на поняттєву мову. Єдиний шлях – розкрити його через інший образ. Самобутня природа літературного твору починається саме з художнього образу. Це мікрокосмос того Всесвіту, що називається мистецтвом, для якого важливо розумітися не тільки на поняттях, а й відчувати його силу і правду. Крім того, з позиції діалогу культур художня реальність не визнає остаточних істин, навпаки, література звертається до нас у їх пошуках. Тому саме в цих пошуках шляхів розвитку свідомості учня можливо йти, використовуючи, за словами В.Уліщенко, **ейдетичні прийоми як ключ до “ефективної суб’єкт-суб’єктної взаємодії”** [18, с.31] під час вивчення літературного твору.

Учень є не об’єктом, а суб’єктом сприйняття інформації, носієм суб’єктивної культури, що ґрунтується на власному життєвому досвіді, особливостях сенсорного сприйняття, емоційно-вольової сфери, індивідуальних здібностей, ціннісних орієнтирів. У той час як автор є суб’єктом повідомлення, суть якого розкривається через конкретизацію в задумі твору, змісті (через тему, сюжет, ідею, проблеми, конфлікт), структурі (роді, жанрі, композиції, стилі), контексті (історичному, міфологічному, літературному, культурологічному та ін.) Суб’єкт-суб’єктний підхід є основою особистісно орієнтованого

навчання на уроках світової літератури і, зокрема, діалогічного спілкування між учнем і учителем, з іншим учнем, внутрішнім “Я”, автором, літературним героєм, художнім образом.

Спираючись на результати досліджень учених – П. П. Блонської, Л. С. Виготського, Е. Йенша, О. Р. Лурії, С. Л. Рубінштейна, В. Урбанчича, Й. М. Фейгенберга, Г. Феймана, Р. Хабера, М. Хершенсона, І. Матюгіна, Є. Антощука та ідеї вчителів-словесників Бакуревич О., Головацької Н., Маканіної С. – і зважаючи на відсутність сучасних достовірних даних щодо широкого розповсюдження досліджень ейдетизму в межах колишнього Союзу, України зокрема, все ж варто відзначити, що проблема розвитку образного мовлення школярів у сучасних умовах, на мій погляд, є досить вагомою та актуальною. Бачити можна не тільки очима, а й внутрішнім зором, душею, серцем. На цей факт звернули увагу ще давні мислителі. Аристотель підкреслив значущість візуального образу, за яким прихована його сутність [2, с.440]. Демокрит уважав, що фізичний зір перешкоджає гостроті розуму, бо людина може й не побачити навіть того, що лежить в неї під ногами. Сократ та Платон порівнювали здатність людської свідомості до відтворення образів із дзеркалом, в якому “все істинно реальне виникає із споглядання та є спогляданням” [1, с.547], тим самим підкреслюючи зв’язок зорового сприйняття із дзеркальним відбиттям сутності речей. А це вже механізм пізнавального процесу: людина дивиться в літературний твір ніби в дзеркало і водночас знаходить певні його ідеї, мотиви, образи в собі, тобто створює модель власної суб’єктивної реальності.

Метод ейдетики (І.Матюгін) у навчанні літератури виявляється в активізації сенсорного досвіду особистості – актуалізації інформації, що поступає із зовнішнього оточення, сприймається за допомогою органів чуття, а також асоціативних спогадів, фантазій, почуттів, емоцій, що містяться в душі людини. Коли будь-яка справжня творчість є “віддзеркаленням і втіленням у свідомості й дійсності реальних можливостей” [12], то процес інтерпретації художнього тексту можна розглядати як віддзеркалення авторської думки у свідомості учнів, що повинні визначити смислову квінтесенцію мистецького явища, розкрити сутність твору, його “ейдос”. Зробити це можливо завдяки різним методам і прийомам роботи з літературно-мистецьким текстом на рівні образного сприйняття.

Діалогічні методи і форми роботи з літературним твором мають ту ж природу, що і художній образ, і спрямовані на спілкування та розкриття різних культур за трьома основними типами діалогу: “Автор – Читач”, “Читач – Образ”, “Автор – Образ”. Формами такого діалогу є “Заочне інтерв’ю з письменником”, “Ліричне звернення до улюбленого автора”, “Літературна конференція”; “Діалог з ліричним героєм”, “Лист до улюбленого героя”; образні діалоги (“Сповідь літературному кумиру”, “Зустріч з Майстром Смерті”), художнє моделювання (“Віднайдена промова літературного героя”, “Розмова героїв, яка не відбулася”), учнівська творчість (книжки-саморобки “Поетичні перлинки”, рекламні проспекти “Література сьогодні”, твори-звернення, відкриті листи; відгуки та рецензії, критичні статті, передмови, власні епілоги до творів тощо).

Рання юність – період заглиблених роздумів про себе, епоха відкриття суб’єктивної реальності. Відтепер думки, вчинки, переживання не тільки супроводжують дії, але й самі стають об’єктом внутрішнього спостереження, набувають естетичного значення. На розвиток внутрішнього діалогу спрямовані **рефлексивні методи та форми**, серед яких – евристичні бесіди, проблемні запитання, “образні проблеми”, “запитання героїв”, “бесіда з автором”, моделювання художньої дійсності (“Я один з героїв твору”) тощо.

Рецепція твору йде за накресленими автором “силовими лініями”, спрямовується фантазія, пам’ять, сила уяви, естетична і моральна оцінка учнів. Розвитку цих категорій сприяють такі **рецептивні методи та форми** роботи з текстом, як “закрите читання” [6, с.3-17]; словесне малювання, утворення асоціативного поля образу, кольорового вернісажу, музичного супроводу до твору, побудова одарального простору як місця дії, сюжетно-композиційне моделювання, графічне створення просторово-часової моделі.

Інтерактивні методи навчання активно розробляються останнім часом. Їх сутність полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії

всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове навчання в співпраці). Найбільш ефективними можна визнати роботу в парах, яка вимагає обміну думками і дозволяє швидко виконати вправи, що в звичайних умовах є часомісткими або неможливими (обговорити подію, твір, взагалі інформацію, зробити підсумок уроку, події тощо; взяти інтерв'ю один в одного, проанкетувати партнера, доповісти про результати); роботу в малих групах, де найсуттєвішим є розподіл ролей: “спікер” – керівник групи (слідкує за регламентом під час обговорення, зачитує завдання, визначає доповідача, заохочує групу до роботи), “секретар” (веде записи результатів роботи, допомагає при підведенні підсумків та їх виголошенні), “посередник” (стежить за часом, заохочує групу до роботи), “доповідач” (чітко висловлює думку групи, доповідає про результати роботи групи). Можна створити експертну групу з сильніших учнів. Вони працюють самостійно, а при оголошенні результатів рецензують та доповнюють інформацію). На увагу заслуговують прийоми “мікрофон”, “коло ідей”, “карусель”, які дають можливість кожному висловити свою суб’єктивну думку.

Дослідницькі методи і форми роботи сприяють оволодінню навичками повноцінного аналізу художнього твору, стимулюють пошукову діяльність, привчають до системного самостійного пошуку. Вони спираються на такі види робіт, як дослідницька стаття, дослідницька робота в МАН, есе-дослідження, дослідження-інтерпретація, дослідження-рецепція та інші.

Ейдетичні прийоми можуть бути використані на уроці будь-якого типу у процесі вивчення світової літератури. На нашу думку, матеріалізувати читацькі уявлення, зробити їх набагато предметнішими, осмислити сприйняття словесних картин із силою, рівнозначною безпосередньому спостереженню, допоможуть такі типи уроків, як урок-асоціація, урок-спостереження, урок-навіювання, урок-дослідження. Вони допомагають поглибити інтерпретацію образу в русі різних логік, свідомостей, наукових, художніх та історико-культурних традицій.

Беручи до уваги те, що процеси сприйняття і образного мислення мають спільне коріння (ейдетичний образ), Є. Волощук пропонує техніку “закритого читання” (“повільного” чи “творчого”) [6, с.13], яка передбачає підхід до тексту як до автономної одиниці як рух від художньої деталі тексту до його цілісності.

Однією з продуктивних форм роботи з художнім текстом можна вважати **образно-сміслову презентацію** як максимально індивідуалізовану опорну схему, унікальність якої визначає сприйняття художнього тексту, специфіку діалогічної взаємодії з ним [18, с.32]. Її створення надає підлітку унікальну можливість у зручній для нього спосіб пояснити власне розуміння художнього твору, висловити своє ставлення до нього, перенести зоровий ряд на папір або у площину монітору, інтерпретувати зміст тощо. При створенні презентації за основу може братися символіка кольору, графічний малюнок-схема, авторські й асоціативні власні образи та їх комбінація.

Послідовність створення образно-сміслові презентації можна простежити, наприклад, досліджуючи психологічне есе Д. Джайса “Джакомо”.

1. На першому етапі необхідно з’ясувати своєрідність читацької рецепції учнів (більшість із них висловить думку щодо закритості, непрозорості тексту твору, розірваності сюжетно-композиційних зв’язків, відсутності традиційної характеристики героїв).
2. Це перше уявлення легко спростовується завдяки запропонованому завданню виділити в кожному фрагменті твору ключові слова, фрази, образи, які допоможуть розкодувати заховані за асоціаціями події. Крізь них проступає образ головного героя, зрілого закоханого чоловіка, викладача англійської літератури, обдарованого й інтелектуально розвиненого, котрий здатен пройти хресним шляхом любові-страждання, аби ще раз знайти себе у творчості. А поряд з ним – образ молоді коханої дівчини, його студентки, холодної і жагучої водночас, випестуваної у лоні єврейської родини, здатної на зраду і компроміс з власною

совістю. Кожний герой заглиблюється у внутрішній світ, роблячи спроби самоаналізу і відчуваючи його унікальність, і навпаки, ідентифікує себе як частку ірландської дійсності, критичне ставлення до якої виражене за допомогою зорових (колеристичних) і оदारальних (нюхових) асоціацій в епізоді “Гальорка в опері...”.

3. Наступний етап – пошук авторських (міфологічних, культурологічних, психологічних) і побудова власних асоціацій до окреслених образів: “Він – Вона – Ірландія”; співставлення їх.
4. Робота над кольорописом дає змогу спостерігати внутрішнє життя героїв, міста, країни. Тому учням пропонується візуалізувати гаму кольорів, що відповідають цим образам, і розкрити їхнє символічне значення. Наприклад, герой есе Джойса зображений в абсолютно нейтральному кольорі; в описі героїні домінують срібний, чорний, червоний; Ірландія позначена зеленим (зелений Ерін), оливковим (колір святості), гороховим (колір бажання, хіті), жовтим, жовто-зеленим (колір хворобливості, безумства). Прийом колористики у Джойса тісно пов’язаний з оदारальними асоціаціями, а точніше колір передається через запах, а той веде до певного явища (прийом синестезії), у цей спосіб створюється багатовимірний простір людської душі, міста, країни тощо.
5. Визначити назву, тему, жанр, сюжет твору досить складно, але можливим стає конструювання асоціативних ланцюжків, що пов’язують їх в одне ціле. Зміст есе Джойса може бути визначений як порив, відчуття, дотик, рух. Чий? Самого автора, італійського Джакомо Казанови, короля Джеймса, ірландського обивателя? Ця хиткість пронизує жанрову форму: що це – есе, щоденник, сповідь, етюд, новела, записна книжка?
6. Створення графічної схеми, яка б визначила структуру твору, допомогла з’ясувати моменти найвищої напруги. Як варіант – це концентричні круги, що поглинають один одного.
7. Евристична бесіда про визначення центральних ідей твору, кожна з яких повинна мати в учня свій знак, символ. Наприклад, погляд на людину в добу Середньовіччя(замок, кольчуга, шолом), роль культури у людському житті (книга), шлях кохання (хрест), що поєднує людину з Творцем, Вічність як часопростір (знак нескінченності), де циклічно повторюється людська історія, перетинаються долі.
8. Учнівський діалог з героями твору дозволить їм задати запитання-провокації, тим самим активізувати емоційно-ціннісну роботу, а потім графічно відтворити риси характерів героїв, накресливши схему-малюнок.
9. Одним із фінальних завдань, що зверне увагу учнів на головну думку твору, буде спроба пояснити авторську іронію, яка звучить в останній фразі, побудувавши ейдетичні ланцюжки: “Мораль: кохаєш мене – люби мою парасольку”.

Прийоми ейдотехніки можна розподілити за трьома провідними способами сприйняття інформації:

а) зовнішні:

- інтерпретація образу через зорові асоціації, живопис, кінематограф;
- інтерпретація символіки кольору, його психологічного значення;
- аналіз тексту через слухові асоціації, ритмомелодику твору, дослідження композиційного ритму;
- конструювання просторового тла твору;
- візуалізація малюнку образів-тропів;
- запах як стрижень сюжетотворення;

б) внутрішні:

- аналіз механізму психіки героя, аналіз підсвідомих порухів душі (архетипи, сни, міфи);

- побудова нової художньої реальності через фантазійні асоціації (прийом ментальних проєктів);
- візуалізація ремінісцентних образів (образів-спогадів);
- конструювання рефлексивних образів (ідентифікація себе з певним героєм, уявлення себе в ролі персонажа чи примірювання маски героя);
- в) почуттєві:
  - створення емоційного малюнка далеких та близьких асоціацій;
  - розкодування інтуїтивних відчуттів героїв;
  - дослідження інтимних переживань.

В основі ейдотехніки лежать методи конкретно-образного мислення. Розвинута уява допомагає в різних життєвих ситуаціях: швидко вийти зі стресового стану, зняти пригнічений настрій, подолати перезбудження, сконцентрувати увагу. Прийоми ейдетики корисні для впровадження в систему освіти, вони формують новий підхід до освітніх та виховних технологій, який дозволить кожному учневі комфортно, легко та з задоволенням здобувати нові знання в будь-якому віці, отримуючи радість від реалізації своїх здібностей, конкуруючи тільки з самим собою вчорашнім і завжди виграючи в цьому змаганні [12].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антология мировой философии в 4-х т. – Т.1. – М.: Мысль, 1969. – 575с.
2. Аристотель. Сочинения: В 4-х т. – Т.1. – М.: Мысль, 1976. – 550с.
3. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие. – М.: Прогресс, 1974. – 392 с.
4. Бакуревич О. Литература и театр. Опыт работы литературного театра в общеобразовательной школе. – <http://lit.1september.ru>
5. Бахтин М.М. Литературно-критические статьи. – М., 1986. – С. 464.
6. Волощук Є. Вивчення зарубіжної літератури в 11 класі. – К.: Освіта. – 207 с.
7. Головацкая Н. Анализ поэтического текста с помощью эйдос-конспекта. – <http://lit.1september.ru>
8. Костюк Г. С Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. – К.: Рад. школа, 1989. – 608 с.
9. Лосев А.Ф. Музыка как предмет логики. – М.: Изд. автора, 1927. – 262с.
10. Маканина С. Применение компьютерных технологий на уроках русской словесности. – <http://lit.1september.ru>
11. Марко В. Основи аналізу літературного твору // Дивослово. – 1998. – №10. – С.38 – 41; №12. – С.37 – 42.
12. Матюгин И. Ю., Рыбникова И. К. Методы развития памяти, образного мышления, воображения. – М.: Эйдос, 1996. – 62 с.
13. Наукові основи методики літератури: Навчально-методичний посібник // За ред. Н. Й. Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – 344 с.
14. Ніколенко О. М. Проблеми аналізу художнього твору на уроках зарубіжної літератури//Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2003. – №3. – С.31 – 34.
15. Новіков Б. В. Творчість як спосіб здійснення гуманізму: Монографія. – К.: НТУУ КПІ, 1998. – 310 с.
16. Ситченко А. Навчально-технологічна концепція літературного аналізу: Монографія. – К.: Ленвіт, 2004. – 304 с.
17. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5-ти т. – Т.1. – К.: Рад. школа, 1976. – 654 с.
18. Уліщенко В. Бачу серцем, споглядаю, мислю образно!//Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2009. – №5. – С.28 – 38.

Манохина И.В.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРИЕМОВ ЭЙДОТЕХНИКИ КАК СРЕДСТВА РАЗВИТИЯ АССОЦИАТИВНО-ОБРАЗНОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ МИРОВОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

В статье рассматривается круг вопросов, связанных с восприятием и анализом художественного текста посредством субъект-субъектного обучения, опирающегося на

приемы эйдетики, позволяющие визуализировать образное пространство того или иного явления.

Ключевые слова: ассоциативно-образное мышление, образность слова, визуальный образ, эйдос, метод и приемы эйдетики, субъект-субъектное взаимодействие, образно-смысловая презентация.

Manokhina I.V.

THE USAGE OF EIDOTECNICAL METHODS AS A MEANS FOR THE DEVELOPMENT OF ASSOCIATIVE AND IMAGINATIVE THINKING AT WORLD LITERATURE LESSONS

The article deals with a scope of problems connected with comprehension and analysis of a fictional text with the help of subject-subject study which is based upon the methods of eidetics that allow visualizing the imaginative space of the definite phenomenon.

Key words: associative and imaginative thinking, the figurativeness of the word, a visual image, eidos, methods of eidetics, subject-subject intercourse, imaginative and meaningful presentation.

УДК 37.035.3:376.22

Образцова О.М.

**АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ
З ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
У НАВЧАННІ РУЧНОЇ ПРАЦІ**

У статті проаналізовано результати експерименту з формування творчих здібностей молодших школярів у навчанні ручної праці через реалізацію шаблевої структури розвитку креативності учнів.

Ключові слова: творчі здібності, молодші школярі, шаблева структура, мотиваційний, когнітивний, конативний критерії, креативний, усвідомлений, індиферентний рівні.

Кардинальні зміни способу і стилю життєдіяльності людей в інформаційному суспільстві, обумовлені пришвидшенням темпів науково-технічного прогресу, технічної оснащеності побуту й виробництва, призводять до певних суперечностей, зокрема між доступністю й різноманітністю будь-яких промислових товарів та необхідністю ручної праці для розвитку дитини. Останнє зумовлене тим, що саме в ручній праці відбувається ефективний розвиток дрібної моторики дитини, безпосередньо пов'язаної з найважливішими психічними процесами: уваги, пам'яті, уяви, мовлення, мислення, а отже, й креативності.

Сенситивним періодом для цього є дошкільний і молодший шкільний вік, оскільки спонтанна і репродуктивна творчість дитини поєднується зі швидко зростаючим інтелектом, абстрактним та логічним мисленням. У цьому віці істотно збільшується можливість самостійної постановки цілей, мотиваційних спонукань, пошуку способів дії і контролю результатів [5].

Проблема творчого розвитку особистості ніколи не втрачала своєї актуальності. Вона була предметом дослідження таких учених, педагогів, психологів, як: Б.Г.Ананьєв, В.І.Андрєєв, М.О.Бердяєв, В.А.Кан-Калік, О.М.Леонтьєв, Б.Ф.Ломов, С.Л.Рубінштейн, О.Я.Савченко та ін. Систему здібностей у структурі творчої особистості вивчали Л.С.Виготським, В.М.Дружиніним, В.В.Кліменко, В.О.Моляко та ін. Сутність творчості як специфічного виду діяльності розглянуто в роботах М.Воллаха, Дж.Гілфорда, В.В.Давидова, Л.М.Когана, О.В.Кочерги, О.М.Матюшкіна, Я.О.Пономарева та ін. Формування творчої особистості учнів на різних етапах їх навчання проаналізовано в роботах І.П.Волкова, В.Н.Козленко, О.Я.Савченко, С.О.Сисоєвої, Н.В.Слюсаренко, М.П.Лещенко, Л.О.Хомич та ін.